

Dr Anna Baracz

Powiatowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Puławach
ORCID: 0000-0002-1223-0343

**Istota i miejsce doskonalenia nauczycieli w polskim systemie
prawnym – formy doskonalenia zawodowego nauczycieli.
Z doświadczeń Powiatowego Centrum Doskonalenia Zawodowego
Nauczycieli w Puławach**

**The essence and place of teacher training in the Polish
legal system – from the experience of the Centre
of Professional Excellence for Teachers in Puławy.
Forms of teacher training**

Streszczenie

W artykule podjęto próbę analizy uwarunkowań systemowego wsparcia doskonalenia zawodowego w polskim systemie oświaty. Omówiono podstawy prawne systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz elementy tworzące ten system w Polsce. Ukazano tendencje rozwojowe systemu zarówno w obszarze zdobywania kwalifikacji przez nauczycieli, jak i doskonalenia posiadanej już wiedzy i umiejętności. Podkreślono specyfikę pracy nauczycieli w aspekcie zmian społeczno-gospodarczych i konieczność ciągłego doskonalenia się. Przeprowadzono analizę wyników badań w obszarze potrzeb edukacyjnych środowiska oświatowego w aspekcie preferencji dotyczących form doskonalenia zawodowego w ramach funkcjonowania powiatowej publicznej placówki doskonalenia nauczycieli, co pozwoliło wskazać tendencje i preferencje nauczycieli w obszarze doskonalenia zawodowego.

Słowa kluczowe: kwalifikacje zawodowe, rozwój zawodowy nauczyciela, kształcenie nauczycieli, placówka doskonalenia nauczycieli, formy doskonalenia.

Abstract

The article attempts to analyze the conditions of the systemic implementation of professional development in the Polish education system. The legal basis of the teacher training system and the elements of this system in Poland were discussed. The development trends of the system were shown both in the area of gaining qualifications by teachers and improving the knowledge and skills already possessed. The specificity of teachers' work in the aspect of socio-economic changes and the need for continuous improvement were emphasized. An analysis of the research in the area of educational needs of the educational environment was carried out in the aspect of preferences regarding the forms

of in-service training within the functioning of the poviát public teacher training institution, which allowed to indicate the tendencies and preferences of teachers in the area of in-service training.

Keywords: professional qualifications, teacher professional development, teacher training, teacher training facility, forms of improvement.

Wstęó

Doskonalenie zawodowe to nieodłączny element rozwoju zawodowego nauczyciela. Najczęściej rozumiane jest jako celowy, zaplanowany i ciągły proces ustawicznego kształcenia, polegający na podwyższaniu i modyfikacji zawodowych kompetencji nauczyciela oraz kwalifikacji, a także na wszechstronnym rozwoju jego osobowości.

Proces doskonalenia trwa od podjęcia decyzji o wyborze zawodu przez cały okres aktywności zawodowej.

Doskonalenie to odbywa się poprzez: samokształcenie, doskonalenie wewnątrzszkolne, doskonalenie pozaszkolne (np. w ramach dodatkowych studiów, kursów, warsztatów) w instytucjach.

Wsparcie w tym zakresie zapewnia system doskonalenia nauczycieli, regulowany przez ustawę o systemie oświaty i ustawę Karta Nauczyciela oraz akty wykonawcze. W systemie tym funkcjonują wyspecjalizowane instytucje, zagwarantowane są też środki finansowe na realizację zadań dotyczących doskonalenia zawodowego i doradztwa metodycznego dla nauczycieli.

Źródłami i czynnikami warunkującymi zakres doskonalenia nauczycieli są: potrzeby doskonalenia. Zaś źródła potrzeb możemy podzielić na wewnętrzne (indywidualne) i zewnętrzne (instytucjonalne) oraz zewnętrzne. Wewnętrzne – indywidualne to: poziom kompetencji zawodowych poszczególnych nauczycieli oraz dążenia i ich aspiracje zawodowe. Wśród wewnętrznych (instytucjonalnych) wyróżnimy: poziom kultury organizacyjnej szkoły/placówki, poziom edukacyjny szkoły/placówki, planowane kierunki rozwoju (koncepcja pracy, misja). Wśród zewnętrznych czynników wyróżnimy: zmieniający się stan wiedzy naukowej (merytorycznej), zmieniający się stan wiedzy metodycznej, zmieniający się stan wiedzy psychologiczno-pedagogicznej, zmieniające się regulacje prawne i wymagania stawiane nauczycielom oraz kierunki polityki oświatowej, nowe zjawiska społeczne, kulturowe, ekonomiczne.

Zakres doskonalenia nauczycieli warunkują: wyniki nadzoru pedagogicznego; wyniki odpowiednio egzaminu ósmioklasisty, egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie i egzaminu maturalnego; zadania związane z realizacją podstawy programowej; wymagania wobec szkół i placówek, określone w przepisach wydanych na podstawie art. 44 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe¹; wnioski nauczycieli o dofinansowanie opłat lub kosztów.

¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 ze zm.).

Podstawy prawne funkcjonowania doskonalenia zawodowego nauczycieli

„Doskonalenie zawodowe jest nieodłącznym elementem rozwoju zawodowego nauczyciela. Najczęściej utożsamiane jest z celowym, zaplanowanym i ciągłym procesem jego ustawicznego kształcenia, polegającym na podwyższaniu i modyfikacji jego zawodowych kompetencji i kwalifikacji, wszechstronnym rozwoju osobowości, organizowanym i realizowanym przez wyspecjalizowane w tym kierunku instytucje, a także w toku samokształcenia i samodoskonalenia; procesem trwającym od podjęcia decyzji o wyborze zawodu przez cały okres aktywności zawodowej”².

B. Krupa w artykule „Doskonalenie nauczycieli jako element kształcenia ustawicznego” podnosi temat pracy nauczyciela w zmieniającej się rzeczywistości społecznej definiującej konieczność doskonalenia się tak pod względem organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego, jak i nabywania umiejętności z zakresu profilaktyki, pedagogiki i psychologii oraz rozwoju swojej osobowości³.

Z procesem kształcenia łączą się dwa pojęcia: kwalifikacje zawodowe i kompetencje zawodowe. W przypadku nauczycieli kwalifikacje zawodowe zostały szczegółowo określone w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r.⁴ w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli i Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela⁵.

Kwalifikacje zawodowe nauczycieli, zdaniem Czesława Plewki, można definiować jako układy postaw, warunków psychofizycznych oraz struktur sensomotorycznych praktycznych i umysłowych, umożliwiających skuteczne rozwiązywanie zadań zawodowych wynikających z wykonywania zawodu nauczyciela wychowawcy, a także troski o własny zawodowy rozwój⁶.

Instytucjonalne formy edukacji nauczycielskiej utożsamia się najczęściej z powoływaniem i funkcjonowaniem instytucji prowadzących zajęcia – studia

² G. Kosiba, *Doskonalenie zawodowe nauczycieli – kategorie, kompetencje, praktyka*, „Forum Oświatowe” 2012, nr 24/2 (47), s. 124.

³ B. Krupa, *Doskonalenie nauczycieli jako element kształcenia ustawicznego*, <https://docplayer.pl/56570131-Doskonalenie-nauczycieli-jako-element-ksztalcenia-ustawicznego.html> (dostęp: 06.08.2020 r.).

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1289).

⁵ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 890).

⁶ Cz. Plewka, *Uwarunkowania zawodowego rozwoju nauczycieli*, Warszawa 2009, s. 60.

podyplomowe, kursy kwalifikacyjne, warsztaty, szkolenia dla różnych podmiotów szeroko pojętej edukacji. Studia podyplomowe oraz kursy kwalifikacyjne skutkują nabyciem dodatkowych kwalifikacji i uprawnień, np. do nauczania dodatkowego przedmiotu czy prowadzenia ścieżki edukacyjnej.

Polska oświata od jakiegoś czasu znajduje się w dobie zmian, w tym również zmian w systemie doskonalenia zawodowego nauczycieli. Prace nad nowym modelem zostały usankcjonowane zmianami wprowadzonymi do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli⁷, na podstawie art. 78 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁸. Doskonalenie nauczycieli rozumiane jest jako kształcenie ustawiczne, czyli nabywanie nowych kompetencji i umiejętności, podnoszenie i uzupełnianie posiadanych kwalifikacji zawodowych nauczycieli⁹.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe wskazuje, że w celu doskonalenia zawodowego nauczycieli mogą być tworzone placówki doskonalenia nauczycieli, zwane dalej „placówkami doskonalenia” oraz że doskonalenie zawodowe nauczycieli prowadzą również nauczyciele, którym powierzono zadania doradców metodycznych¹⁰.

Doskonalenie zawodowe nauczycieli w polskim systemie oświaty ma charakter systemowy. Obecnie na system doskonalenia nauczycieli składa się:

1. działalność placówek doskonalenia nauczycieli funkcjonujących na poziomie:
 - a) centralnym – prowadzonych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego oraz ministra właściwego do spraw rolnictwa,
 - b) wojewódzkim – prowadzonych przez samorządy województw,
 - c) lokalnym – prowadzonych przez gminy i powiaty,
 - d) niepublicznych placówek doskonalenia nauczycieli prowadzonych przez osoby fizyczne i prawne;
2. doradztwo metodyczne – rozumiane jako pomoc nauczycielom w planowaniu, organizowaniu i badaniu efektów procesu dydaktyczno-wychowawczego, opracowywaniu, doborze i adaptacji programów nauczania, rozwijaniu umiejętności metodycznych oraz podejmowaniu działań innowacyjnych;
3. doskonalenie wewnątrzszkolne, którego celem jest wspólny proces uczenia się całej rady pedagogicznej lub jej części w obszarach istotnych dla konkretnej szkoły/placówki;
4. działania samokształceniowe, które co prawda nie stanowią elementu systemu eksponowanego w przepisach prawa, to jednak pozostają istotnym ogniwem

⁷ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r., poz. 1591).

⁸ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1991 r., nr 95, poz. 425 ze zm.)

⁹ <http://www.kariera.polsl.pl/podyplomowe/materialy/Doskonalenie.pdf> (dostęp: 19.12.2017 r.).

¹⁰ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1082).

przygotowania nauczyciela do realizacji procesu edukacyjnego; do działań samokształceniowych zalicza się: czytanie literatury fachowej, czasopism, korzystanie z branżowych stron internetowych, oglądanie wybranych audycji telewizyjnych, wystaw, wymianę wiedzy i doświadczeń, współpracę z uczelniami, instytucjami związanymi z edukacją, pracodawcami itp.¹¹.

W polskim systemie doskonalenia nauczycieli znajdują się instytucje wspierające system doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym.

1. Instytut Badań Edukacyjnych (IBE) – polski instytut badawczy prowadzący interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce¹².
2. Ośrodek Rozwoju Edukacji – publiczna placówka doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym prowadzona przez Ministra Edukacji Narodowej¹³.
3. Polonijne Centrum Nauczycielskie w Lublinie (PCN) wchodzące w skład Ośrodka Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą (ORPEG).
4. Wojewódzkie placówki doskonalenia nauczycieli.
5. Powiatowe i gminne placówki doskonalenia nauczycieli prowadzone przez JST.

Do obowiązkowych zadań publicznych placówek doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym prowadzonych przez ministra do spraw oświaty i wychowania należy:

1. przygotowywanie ogólnokrajowych programów doskonalenia zawodowego nauczycieli, opracowywanie materiałów edukacyjnych oraz przygotowywanie osób realizujących te programy,
2. realizacja ogólnokrajowych programów doskonalenia zawodowego nauczycieli publicznych placówek doskonalenia, zakładów kształcenia nauczycieli oraz nadzoru pedagogicznego,
3. organizowanie szkoleń dla kandydatów na ekspertów komisji kwalifikacyjnych i egzaminacyjnych awansu zawodowego nauczycieli,
4. prowadzenie ogólnokrajowego systemu informacji pedagogicznej, w tym gromadzenie i udostępnianie informacji dotyczących form kształcenia i doskonalenia nauczycieli,
5. opracowywanie i publikacja materiałów informacyjnych i metodycznych oraz promowanie działalności innowacyjnej i eksperymentalnej w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli, w tym prowadzenie działalności wydawniczej;
6. wspieranie metodyczne i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów nauczanych w języku polskim pracujących poza granicami,

¹¹ E. Norkowska, *W kadrze dyrektora. Doskonalenie zawodowe nauczycieli*, „Monitor Dyrektora Szkoły” 2018, nr 87, <https://www.monitorszkoły.pl/artukul/doskonalenie-zawodowe-nauczycieli/> (dostęp: 18.10.2019 r.).

¹² <http://www.ibe.edu.pl/pl/o-instytucje/misja> (dostęp: 5.02.2019 r.).

¹³ <https://www.ore.edu.pl/2018/01/o-nas/> (dostęp: 19.01.2018 r.).

7. współpraca w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli z organami sprawującymi nadzór pedagogiczny, CKE oraz okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi;
8. współpraca w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli z innymi partnerami krajowymi i partnerami zagranicznymi, w tym z ogólnopolskimi stowarzyszeniami nauczycielskimi¹⁴.

Do obowiązkowych zadań publicznych placówek doskonalenia prowadzonych przez samorząd województwa, powiat lub gminę należy organizowanie i prowadzenie doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie:

1. wynikającym z kierunków polityki oświatowej oraz wprowadzanych zmian w systemie oświaty;
2. wymagań stawianych wobec szkół i placówek, których wypełnianie jest badane przez organy sprawujące nadzór pedagogiczny w procesie ewaluacji zewnętrznej, zgodnie z przepisami w sprawie nadzoru pedagogicznego;
3. realizacji podstaw programowych, w tym opracowywania programów nauczania;
4. diagnozowania potrzeb uczniów i indywidualizacji procesu nauczania i wychowania;
5. przygotowania do analizy wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego, wyników egzaminów, o których mowa w art. 9 ust. 1 ustawy, oraz korzystania z nich w celu doskonalenia pracy nauczycieli;
6. potrzeb zdiagnozowanych na podstawie analizy wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego oraz wyników egzaminów,

Publiczne placówki doskonalenia realizują zadania obowiązkowe w szczególności przez:

1. organizowanie i prowadzenie wspomaganie szkół i placówek, polegające na zaplanowaniu i przeprowadzeniu działań mających na celu poprawę jakości pracy szkoły lub placówki w zakresie określonym w § 17 ust. 1 i 2 lub innym wskazanym przez szkołę lub placówkę, wynikającym z potrzeb szkoły lub placówki, obejmującego:
 - a) pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły lub placówki,
 - b) ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły lub placówki,
 - c) zaplanowanie form wspomaganie i ich realizację,
 - d) wspólną ocenę efektów i opracowanie wniosków z realizacji zaplanowanych form wspomaganie;
2. organizowanie i prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli oraz dyrektorów szkół i placówek, którzy w zorganizowany sposób

¹⁴ *System doskonalenia nauczycieli – stan obecny, wady i zalety, propozycje zmian*, MEN, Warszawa 2012, s. 3.

współpracują ze sobą w celu doskonalenia swojej pracy, w szczególności poprzez wymianę doświadczeń;

3. prowadzenie form doskonalenia, w tym seminariów, konferencji, wykładów, warsztatów i szkoleń;
4. udzielanie konsultacji;
5. upowszechnianie przykładów dobrej praktyki¹⁵.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli w § 17 wskazywało, iż publiczne placówki doskonalenia prowadzone przez gminy i powiaty realizują zadania z zakresu doskonalenia zawodowego nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem doradztwa metodycznego¹⁶. § 25 kolejnego Rozporządzenia MEN z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia reguluje, że zadania doradcy metodycznego powierza nauczycielowi kurator oświaty. Do zadań doradcy metodycznego należy: rozwijanie umiejętności metodycznych; planowanie, organizowanie i badanie efektów procesu dydaktyczno-wychowawczego; opracowywaniu, doborze i adaptacji programów nauczania, podejmowanie działań innowacyjnych. Wyżej wymienione zadania realizuje poprzez udzielanie indywidualnych konsultacji; prowadzenie zajęć edukacyjnych, zajęć otwartych oraz zajęć warsztatowych; organizowanie innych form doskonalenia wspomagających pracę dydaktyczno-wychowawczą nauczycieli¹⁷.

Doskonalenie zawodowe nauczycieli

Konferencje

Konferencja jest spotkaniem ludzi w celu omówienia konkretnego zagadnienia. W ramach spotkania referowane są wyniki badań naukowych lub odbywa się seria krótkich wykładów monograficznych i dyskusji na określony temat. Konferencje, obok publikacji, są jedną z dwóch podstawowych form prezentowania i dyskusowania wyników badań naukowych¹⁸.

Wystąpienia na konferencjach, w których prezentuje się swoje wyniki badań są nazywane prezentacjami, komunikatami, doniesieniami wstępnymi, referatami. Podstawową częścią wszystkich konferencji są sesje wykładowe. W ramach sesji wykładowcy prezentują referaty. Czas referatu jest zwykle ograniczony i nie przekracza 25 minut. Po jego zakończeniu odbywa się, również ograniczona w czasie, publiczna dyskusja, w trakcie której można zadawać wykładowcy pytania. Zwykle

¹⁵ Tamże, § 20.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2009 r., nr 200, poz. 1537).

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2019 r., poz. 1045).

¹⁸ <http://www.mazovia.edu.pl/studenci/slowniczek-akademicki/> (dostęp: 15.01.2020 r.).

nad przebiegiem sesji wykładowej czuwa jej przewodniczący lub moderator, który anonsuje kolejnych wykładowców, ustala kolejność zadawania pytań w czasie dyskusji. Sesje dzielone są zwykle na kilka bloków.

W ramach dużych konferencji odbywają się zwykle sesje plenarne, w których uczestniczyć mają w zamyśle wszyscy oraz sesje panelowe, które często odbywają się równoległe do siebie i są przeznaczone dla grup osób zainteresowanych określonymi, wąskimi wycinkami badań. W trakcie konferencji odbywają się często także sesje plakatowe (posterowe), panele dyskusyjne czy warsztaty¹⁹.

Kursy doskonalące

Kurs jest cyklem edukacyjnych zajęć, służących zdobyciu wiedzy i umiejętności. Tadeusz Nowacki, twórca polskiej szkoły pedagogiki pracy, poprzez pojęcie „kurs” rozumie wyodrębnioną pozaszkolną formę organizacji, zawierającą proces kształcenia ukierunkowany na całość wiadomości i umiejętności skupionych wokół przeważnie wąskiego określonego działu (wyznacza go cel kursu i program); posiadającą odpowiednią dokumentację pedagogiczną i kończącą się z reguły sprawdzeniem opanowanych umiejętności lub wiadomości²⁰.

Według Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych²¹ kurs jest pozaszkolną formą kształcenia o czasie trwania nie krótszym niż 30 godzin zajęć edukacyjnych, której ukończenie umożliwia uzyskanie lub uzupełnienie wiedzy ogólnej, umiejętności lub kwalifikacji zawodowych, realizowaną zgodnie z programem nauczania przyjętym przez organizatora kształcenia. Kolejne rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych²² nie definiuje już pojęcia „kurs”, natomiast wprowadza cztery jego rodzaje. Są to: kwalifikacyjne kursy zawodowe, kursy umiejętności zawodowych, kursy kompetencji ogólnych, oraz tzw. inne kursy zawodowe.

Warsztaty

Słownik języka polskiego PWN definiuje warsztaty jako zajęcia praktyczne doskonalące jakąś umiejętność²³. Warsztaty, jak sama nazwa wskazuje, to forma

¹⁹ <https://docer.pl/doc/nvexcsn> metodologia badań naukowych – prezentacja 2016 – 17 (dostęp: 25.08.2019 r.).

²⁰ https://www.cdr.gov.pl/pol/o_poznan/metodyka/formy_doskonalenia_rolnikow.pdf (dostęp: 14.05.2019 r.).

²¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz.U. z 2006 r., nr 31, poz. 216.)

²² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz.U. z 2012 r., poz. 186).

²³ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/warsztaty.html> (dostęp: 25.08.2019 r.).

nauki, która kładzie akcent głównie na praktykę. Zajęcia polegają na ćwiczeniach oraz na aktywnym uczestnictwie w zajęciach. W warsztatach najważniejsza jest część praktyczna. Niejako z założenia wydarzenia tego typu odbywają się w stosunkowo niewielkich grupach, a kontakt między prowadzącym a uczestnikami jest dużo bliższy. Warsztaty są nastawione na wypróbowanie w praktyce określonej wiedzy, umiejętności czy narzędzi²⁴.

Publikacje metodyczne

Publikacje metodyczne zawierają się w pojęciu publikacji naukowych, które obejmują takie formy jak: książka, podręcznik, poradnik, materiały konferencyjne, dysertacje, raporty z badań, raporty statystyczne, artykuł naukowy, przegląd literatury, przegląd systematyczny²⁵.

Słownik języka polskiego PWN termin „metodyczny” definiuje jako:

1. Dotyczący metody lub metodyki czegoś, zwłaszcza nauczania.
2. Prowadzony zgodnie z jakimiś zasadami lub z planem.
3. Postępujący konsekwentnie według pewnej metody lub jakiegoś planu²⁶.

Referaty szkoleniowe

Referat (łac. *referre* – odnosić: przedstawiać coś, referować), jest to forma wypowiedzi, literacka lub literacko-naukowa, prezentująca dane zagadnienie²⁷.

Referat szkoleniowy pozwala w usystematyzowany sposób przedstawić wymagane informacje, fakty i opinie większej liczbie słuchaczy, jednak przy ograniczonym zaangażowaniu uczestników szkolenia. Służy zapoznaniu ich z teoretycznym materiałem, a w połączeniu z innymi metodami pozwala na szybkie przyswajanie nowych wiadomości²⁸.

Lekcje otwarte

W zależności od celu prowadzenia lekcji otwartych mogą to być lekcje otwarte prowadzone: w ramach WDN, związane z awansem zawodowym nauczycieli lub wynikające z prowadzonego przez dyrektora nadzoru pedagogicznego.

Lekcje otwarte prowadzone w ramach wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli (WDN), mogą być prowadzone z inicjatywy nauczyciela w związku

²⁴ <https://malaakademia.glogow.pl/szkolenia-kursy-warsztaty-seminaria-doradztwo-czym-sie-roznia/> (dostęp: 25.08.2019 r.).

²⁵ Por. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których zgodnie z ich statutami nie wyodrębniono podstawowych jednostek organizacyjnych (Dz.U. z 2016 r., poz. 2154).

²⁶ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/metodyczny.html> (dostęp: 25.08.2019 r.).

²⁷ M. Jarosz, *Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińska-Szmaj, Wrocław 2001, s. 66–67.

²⁸ http://www.mikroekonomia.net/system/publication_files/818/original/16.pdf?1315218647 (dostęp: 12.09.2019 r.).

z zamiarem poddania się ocenie pracy, chęci podzielenia się z innymi nauczycielami wiedzą lub umiejętnościami metodycznymi.

Lekcje otwarte związane z awansem zawodowym nauczycieli prowadzone są zgodnie z rozporządzeniami MEN w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli²⁹.

Zgodnie z ww. przepisami:

- nauczyciel stażysta ubiegający się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego w okresie odbywania stażu powinien w szczególności uczestniczyć jako obserwator w zajęciach prowadzonych przez opiekuna stażu lub innych nauczycieli, w wymiarze co najmniej jednej godziny zajęć w miesiącu, oraz omawiać z prowadzącym obserwowane zajęcia (§ 6 ust. 1 pkt 2), prowadzić zajęcia z uczniami, w obecności opiekuna stażu lub dyrektora szkoły, w wymiarze co najmniej jednej godziny zajęć w miesiącu, oraz omawiać je z osobą, w obecności której zajęcia zostały przeprowadzone (§ 6 ust. 1 pkt 3),
- nauczyciel mianowany ubiegający się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego w okresie odbywania stażu powinien zrealizować zadania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela dyplomowanego, tj. dzielić się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami, w tym przez prowadzenie zajęć otwartych, w szczególności dla nauczycieli stażystów i nauczycieli kontraktowych, prowadzić zajęcia dla nauczycieli w ramach wewnątrzszkolnego doskonalenia zawodowego lub innych zajęć (§ 8 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia)³⁰.

Dyrektor realizując swój plan nadzoru pedagogicznego, zazwyczaj dokumentuje ten fakt, w tym np. lekcje otwarte, poprzez ujęcie obserwacji w planie nadzoru, a następnie sporządzenie, np. arkusza obserwacji³¹.

Zespoły samokształceniowe

Podstawą prawną dla funkcjonowania zespołów zadaniowych w szkole jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. Ten akt prawny w części dotyczącej ramowych statutów poszczególnych typów szkół stanowi, że zadania zespołów nauczycielskich określa statut szkoły. Rozporządzenie stanowi, że:

1. nauczyciele prowadzący zajęcia w danym oddziale tworzą zespół, którego zadaniem jest w szczególności ustalenie zestawu programów nauczania dla danego oddziału oraz jego modyfikowanie w miarę potrzeb,
2. dyrektor szkoły może tworzyć zespoły wychowawcze, zespoły przedmiotowe lub inne zespoły problemowo-zadaniowe,

²⁹ Par. 7 i 8 Rozporządzenia MEN z dnia 26 lipca 2018 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 2200).

³⁰ Tamże, § 8.

³¹ Ust. 3, pkt 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1551).

3. pracą zespołu kieruje przewodniczący powoływany przez dyrektora szkoły, na wniosek zespołu³².

Zespoły zadaniowe pełnią w Wewnętrznym Systemie Doskonalenia Szkoły miejsce wymiany doświadczeń, prezentacji dobrych praktyk, dzielenia się wiedzą lub doświadczeniem z innymi pracownikami szkoły.

Sieci współpracy i samokształcenia

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli³³ nałożyło nowe zadanie na placówki doskonalenia. Par. 11 wskazuje, że: do obowiązkowych zadań publicznych placówek doskonalenia o zasięgu ogólnokrajowym prowadzonych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania należy:

1. wspieranie publicznych placówek doskonalenia, poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradni specjalistycznych, bibliotek pedagogicznych oraz nauczycieli-doradców metodycznych w organizowaniu i prowadzeniu:
 - a) wspomagania szkół i placówek, o którym mowa w § 16 ust. 1 pkt 1 (...),
 - b) sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli oraz dyrektorów szkół i placówek, o której mowa w § 16 ust. 1 pkt 2, a także w przepisach w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, oraz w przepisach w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych³⁴ nakłada na biblioteki pedagogiczne nowe zadanie, jakim jest organizowanie i prowadzenie wspomagania.

Wspomaganie to polega m.in. na: organizowaniu i prowadzeniu sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli, którzy w zorganizowany sposób współpracują ze sobą, w szczególności przez wymianę doświadczeń w celu doskonalenia swojej pracy (ust. 4 pkt 2). Celem sieciowania jest dzielenie się wiedzą i umiejętnościami, nabywanie nowych umiejętności i wiedzy, wspólne wykonywanie zadań, zespołowe poszukiwanie sposobów radzenia sobie z problemami, nawiązanie kontaktów i podjęcie współpracy³⁵.

³² Rozporządzenie z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U. z 2017 r., poz. 649) i art. 111 Ustawy Prawo oświatowe.

³³ Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 kwietnia 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2014 r., poz. 1041 ze zm.) (akt archiwalny).

³⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013, poz. 369)

³⁵ <https://www.cen.gda.pl/sieci-wspolpracy-samokszaltlenia/> (dostęp: 20.02.2020 r.).

Wprowadzone przez Ministerstwo Edukacji Narodowej zmiany w systemie oświaty postawiły przed szkołami/placówkami oświatowymi nowe wyzwanie, jakim jest koncentrowanie się na działaniach służących kompleksowemu rozwojowi szkoły. Kompleksowy rozwój szkoły/placówki to nie tylko indywidualny rozwój zawodowy nauczyciela. Znaczącym ogniwem rozwoju jest zespołowe uczenie się nauczycieli. Istotne jest także wdrożenie nabywanych umiejętności i wymiana doświadczeń. Przykładem takiej formy doskonalenia są wspomniane wyżej sieci współpracy i samokształcenia.

PCDZN w Puławach w ramach kompleksowego wspomaganie szkół i placówek zaprasza do udziału w ww. spotkaniach „sieci współpracy i samokształcenia” dla nauczycieli oraz dyrektorów szkół i placówek, którzy w zorganizowany sposób współpracując ze sobą będą doskonalili swoją pracę, w szczególności poprzez wymianę doświadczeń.

Poniżej przykładowy obowiązujący w roku szkolnym 2020/21 harmonogram sieci współpracy i samokształcenia oraz lekcji otwartych realizowanych przez doradców, konsultantów i specjalistów zatrudnionych w PCDZN.

Tabela 1. Harmonogram sieci współpracy i samokształcenia w roku szk. 2020/2021 (PCDZN Puławy)

Temat sieci	Data spotkania	Miejsce spotkania	Godz. spotkania	Prowadzący
1	2	3	4	5
<i>Nazwa sieci: Kompetencje kluczowe</i>				
Jak realizować kompetencje kluczowe w przedszkolu i w szkole?	19.10.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Beata Jaworska
Jak kształtować kompetencje kluczowe wskazane w podstawie programowej z biologii w szkole podstawowej, ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej?	26.10.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Barbara Okleja
Jak rozwijać twórcze myślenie uczniów? Część I	18.11.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ⁰⁰	Beata Olender
Nauczanie eksperymentalne poprzez wykorzystanie metody eksperymentu w kształtowaniu kompetencji kluczowych	30.11.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Barbara Okleja
Jak rozwijać twórcze myślenie uczniów? Część II	09.12.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ⁰⁰	Beata Olender
<i>Nazwa sieci: Pomoc psychologiczno-pedagogiczna</i>				
Praca z dzieckiem o SPE	09.11.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Beata Jaworska
Autorytet nauczyciela	17.05.2021 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Barbara Okleja
<i>Nazwa sieci: Warsztat pracy nauczyciela</i>				
Projektowanie pracy ucznia na zajęciach wychowania fizycznego	29.10.2020 r.	PCDZN Puławy	16 ⁰⁰	Teresa Frydrych
Lekcja otwarta z techniki w klasie IV. To jest proste! – Makieta skrzyżowania	18.11.2020 r.	SP Nr 4 Dęblin – sala 102	8 ⁵⁵ –9 ⁴⁰	Elżbieta Piątkowska
Spotkanie organizacyjne	19.11.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Teresa Grzeszczyk

1	2	3	4	5
Wirtualny świat młodzieży – jak się w nim odnaleźć	24.11.2020 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Elżbieta Piątkowska
Zafascynować nauką matematyki: Odczarować matematykę. Czy lekcja matematyki może być ciekawa?	14.01.2021 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Teresa Grzeszczyk
Jak wzbogacać swoją pracę z uwzględnieniem metod nauczania i wychowania	19.01.2021 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Beata Jaworska
Dobre praktyki w pracy polonisty. Część I	12.01.2021 r.	PCDZN Puławy	16 ⁰⁰	Beata Olender
Metoda IBSE w matematyce	18.02.2021 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Teresa Grzeszczyk
Nauczanie przyjazne mózgowi? Metody stosowane przez nauczycieli biologii w szkole podstawowej i ponadpodstawowej	22.03.2021 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Barbara Okleja
Dobre praktyki w pracy polonisty. Część II	24.02.2021 r.	PCDZN Puławy	15 ⁰⁰	Beata Olender
Realizacja nowej podstawy programowej w liceum czteroletnim	6.11.2020 r.	PCDZN Puławy	14 ³⁰	Jolanta Chadaj
Kluczowe zmiany w kształceniu zawodowym osób dorosłych	26.03.2021 r.	PCDZN Puławy	16 ⁰⁰	Piotr Kusal
<i>Nazwa sieci: Metodyka nauczania</i>				
Lekcja otwarta – O samotności i roli artysty. Liryki Juliusza Słowackiego	04.11.2020 r.	ZSO Dęblin sala 207	10 ⁴⁵ –11 ³⁰	Beata Olender
Ewaluacja pracy uczniów na zajęciach zgodnie z nową podstawą programową z biologii w szkole podstawowej i ponadpodstawowej	15.02.2021 r.	PCDZN Puławy	15 ³⁰	Barbara Okleja

Źródło: dokumentacja PCDZN w Puławach.

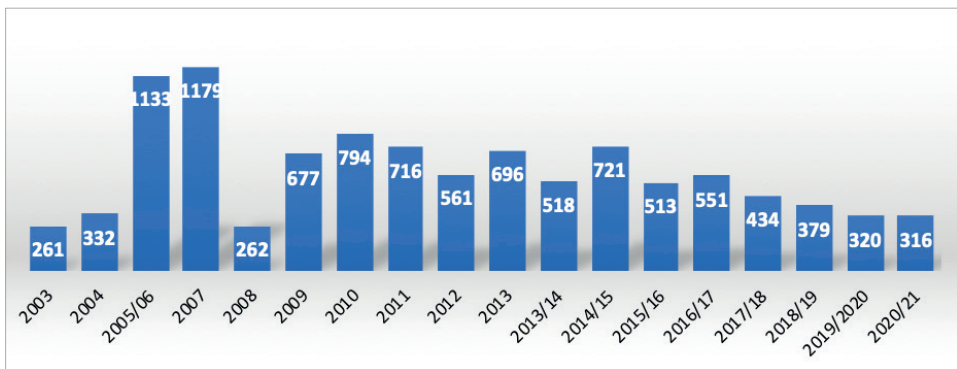
Powyższa oferta rozsyłana była do wszystkich szkół i placówek oświatowych objętych doradztwem i doskonaleniem zawodowym, jak również nieobjętych z terenu całego województwa. Proponowane doskonalenie zawodowe miało formę warsztatów, kursów, szkoleń członków rad pedagogicznych.

Formy doskonalenia zawodowego nauczycieli realizowane w Powiatowym Centrum Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli w Puławach

PCDZN w Puławach jest publiczną placówką doskonalenia nauczycieli prowadzoną przez Powiat Puławski. Zgodnie z zapisami w statucie posiadała w swojej ofercie bezpłatne i płatne formy doskonalenia zawodowego nauczycieli. Formy nieodpłatne kierowane były do nauczycieli ze szkół, gmin, powiatów, które

porozumiały się w sprawie doradztwa i doskonalenia dla nauczycieli. O wysokim poziomie merytorycznym pracy Centrum świadczą wydawane w formie zwartej i elektronicznej publikacje metodyczne zamieszczane na stronie internetowej PCDZN pt. „Z Naszych Doświadczeń...”, których autorami byli nauczyciele, doradcy metodyczni, konsultanci i pracownicy naukowci uczelni wyższych.

PCDZN w ramach działań statutowych prowadziło również doradztwo metodyczne. W ramach form doradztwa metodycznego najczęściej były prowadzone konsultacje indywidualne, czyli przekazywanie informacji lub doradzanie drugiej osobie (nauczycielowi), bezpośrednio lub z wykorzystaniem technologii informacyjnej czy komunikacyjnej.



Wykres 1. Liczba różnych form doradztwa metodycznego przeprowadzonych przez PCDZN w latach 2003–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności PCDZN.

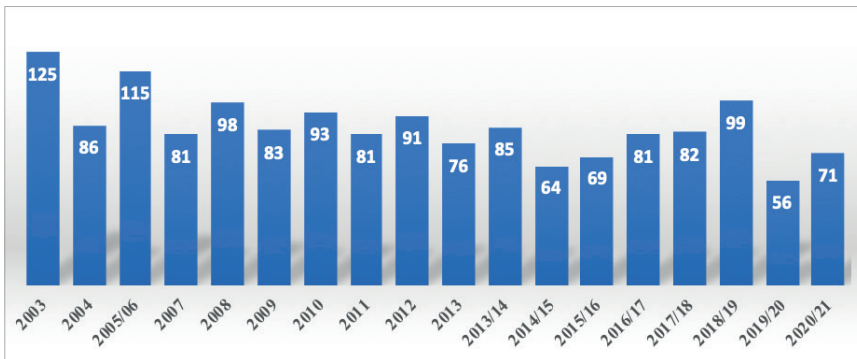
Największym zainteresowaniem doradztwo metodyczne jako forma wsparcia rozwoju zawodowego nauczycieli cieszyło się w latach 2005–2007. Wówczas z pomocy doradców metodycznych w ciągu roku szkolnego skorzystało od 1133 do 1179 osób. Średnio w latach 2003–2021 każdego roku w różnych formach doradztwa metodycznego wzięło udział 576 nauczycieli.

Kolejną formą pracy doradcy metodycznego PCDZN było prowadzenie różnych form doskonalenia zawodowego, do którego należały: warsztaty metodyczne, kursy, szkolenia członków rad pedagogicznych.

Na przestrzeni lat 2003–2021 obserwujemy zbliżony poziom liczby przeprowadzonych w PCDZN warsztatów. Ta forma doskonalenia była najczęściej wybieraną formą ze względu na warunki organizacyjne dostosowane do preferencji odbiorców zarówno pod względem czasu trwania, miejsca i organizacji.

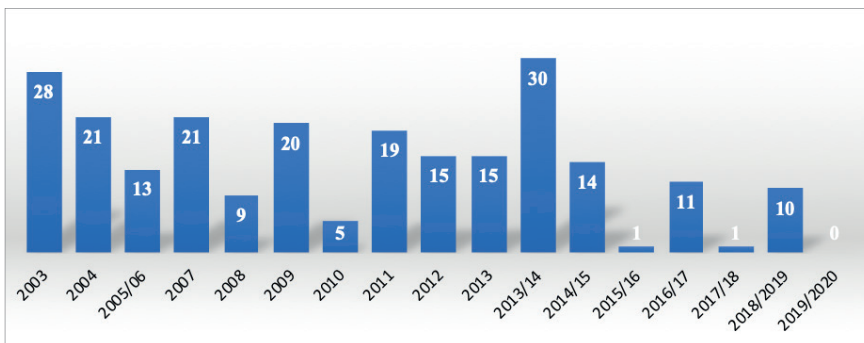
Kursy nadające uprawnienia realizowane były do roku 2019; od 2015 roku obserwujemy spadek zainteresowania nauczycieli tą formą doskonalenia. Zależność ta związana była z nową ofertą PCDZN, tj. od roku 2015 Ośrodek nawiązał współpracę

z Instytutem Studiów Podyplomowych oraz uczelniami wyższymi wzbogacając swoją ofertę o studia podyplomowe, rezygnując z realizacji kursów kwalifikacyjnych.



Wykres 2. Liczba warsztatów przeprowadzonych przez PCDZN w latach 2003–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności PCDZN.

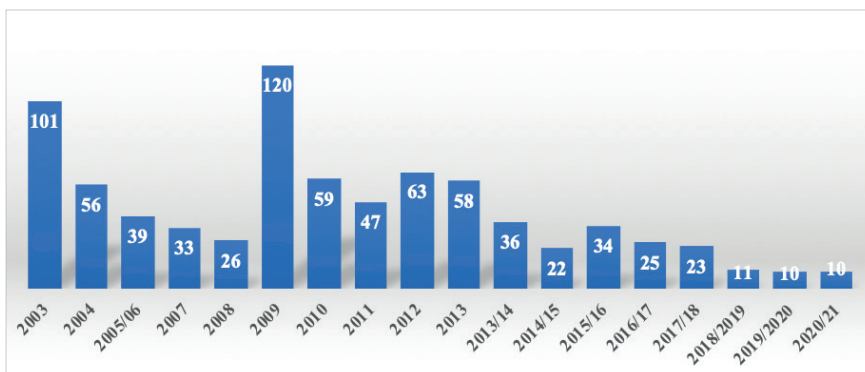


Wykres 3. Liczba kursów nadających uprawnienia przeprowadzonych przez PCDZN w latach 2003–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności PCDZN.

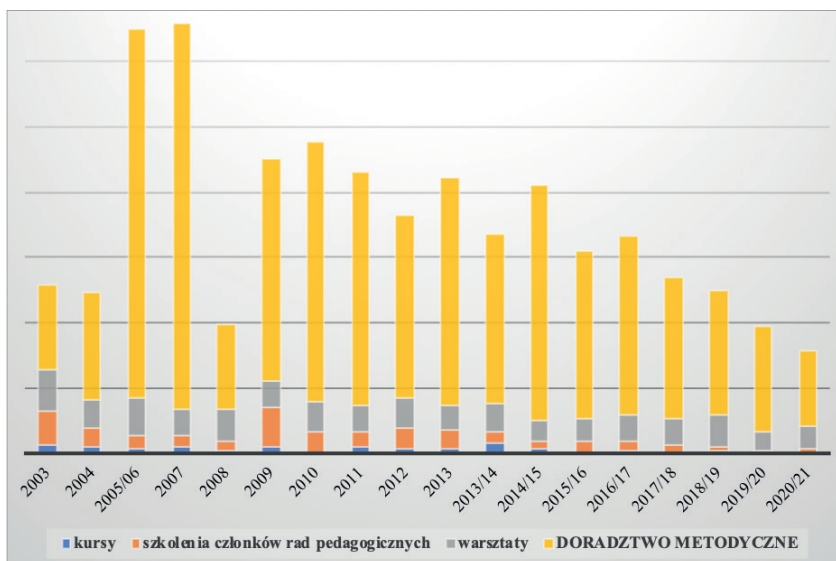
Korzystanie ze szkoleń członków rad pedagogicznych w latach 2001–2021 było skokowe, nie mniej rokrocznie cieszyło się dość dużym powodzeniem. Najczęściej szkoleniowe rady pedagogiczne były związane tematycznie z procesem ewaluacji zewnętrznej lub wewnętrznej, zmianami wprowadzanymi w organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej, funkcjonowaniem rady pedagogicznej jako organu pracy szkoły³⁶, zmianami niesionymi transformacją systemu oświaty. Szkolenie wszystkich członków rady pedagogicznej to skuteczna metoda wspierania pracy szkoły poprzez intensywne szkolenie całego grona pedagogicznego połączone z jego integracją.

³⁶ Sprawozdania z działalności PCDZN 2001–2020, b.n.



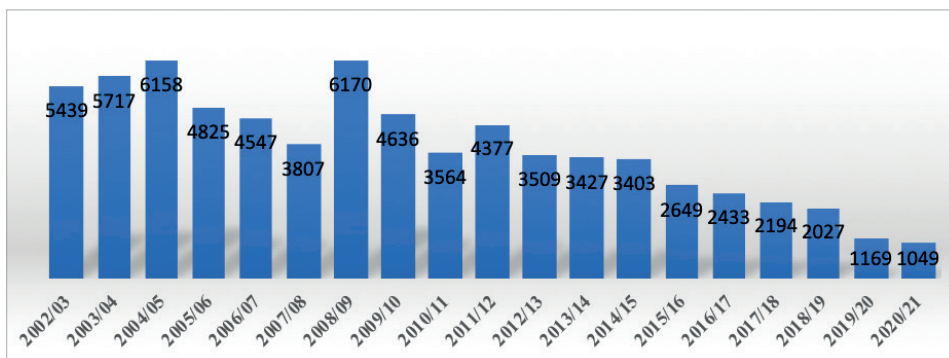
Wykres 4. Liczba szkoleń członków rad pedagogicznych przeprowadzonych przez PCDZN w latach 2001–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności PCDZN.



Wykres 5. Liczba form doskonalenia zawodowego i doradztwa metodycznego nauczycieli organizowanych przez PCDZN w latach w podziale na kolejne lata od 2003 r. do 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności PCDZN.

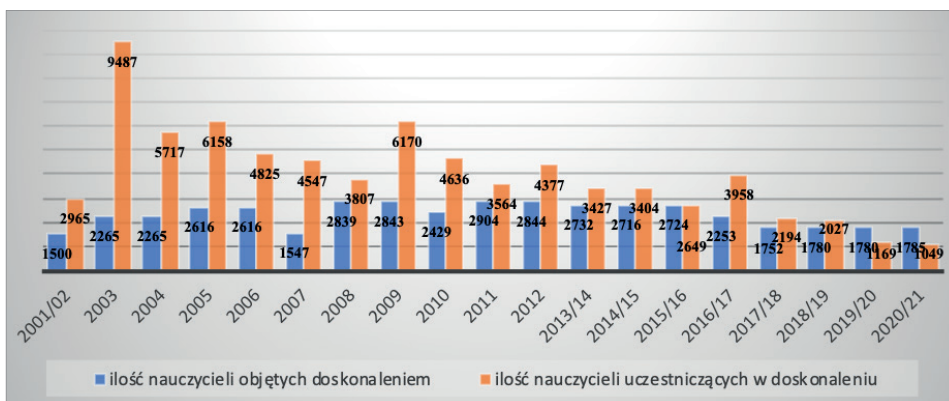


Wykres 6. Liczba nauczycieli biorących udział w doskonaleniu zawodowym i doradztwie metodycznym w latach 2002–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności PCDZN.

W analizowanym okresie PCDZN zorganizowało 12 824 formy doradztwa metodycznego i doskonalenia zawodowego dla nauczycieli trwających łącznie 5216 godzin. Z ogólnej analizy danych wykresu 5. można stwierdzić, że w latach 2003–2021 największym zainteresowaniem cieszyło się doradztwo metodyczne; stanowiło ono około 87% zrealizowanego wsparcia.

Liczba nauczycieli biorących udział w doskonaleniu zawodowym i doradztwie metodycznym w latach 2002–2021 organizowanym przez PCDZN zmniejszała się z roku na rok; spowodowane było to zmniejszającą się liczbą zatrudnionych w szkołach pedagogów. Dowodem na to stwierdzenie jest również wykres 7., gdzie widać, że liczba nauczycieli biorących udział w doskonaleniu zmniejsza się w kolejnych latach.



Wykres 7. Liczba nauczycieli objętych doskonaleniem i liczba nauczycieli uczestniczących w doskonaleniu PCDZN w latach 2001–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności PCDZN.

Z powyższych danych widzimy, że liczba nauczycieli uczestniczących w doskonaleniu była wyższa od liczby objętych doskonaleniem, a więc każdy nauczyciel co najmniej raz skorzystał z oferty doskonalenia PCDZN.

Od początku działalności PCDZN wydawany był również kwartalnik, jako publikacja metodyczna, pt. „Z Naszych Doświadczeń...”, w którym nauczyciele zamieszczali autorskie scenariusze lekcji, rozważania, refleksje i spostrzeżenia z własnej pracy jako działania w obszarze dzielenia się wiedzą i doświadczeniem³⁷.

Rokrocznie wydawany jest przez PCDZN „Informator o formach doskonalenia...”, w którym zamieszczane są formy doskonalenia, uwzględniający potrzeby szkół, sugestie nauczycieli, oświatowej kadry kierowniczej, kierunki polityki oświatowej państwa.

PCDZN w Puławach inicjuje i moderuje regionalne, ponadregionalne i ogólnopolskie programy i projekty edukacyjne skierowane do nauczycieli i uczniów. Od roku 2004 do roku 2018 z sukcesem PCDZN w toku swojej działalności przystępowało do przetargów na organizację doskonalenia zawodowego nauczycieli, tzw. grantów edukacyjnych, ogłaszanych przez lubelskiego kuratora oświaty. W tym okresie przeprowadzono ponad 1700 godzin szkoleń grantowych, w których uczestniczyło ponad 3500 nauczycieli.

Ośrodek realizuje we współpracy z innymi podmiotami działającymi projekty edukacyjne skierowane do nauczycieli. Organizuje regionalne i ponadregionalne edukacyjne konferencje oświatowe. W swojej ofercie posiada kursy nadające uprawnienia. W bogatej ofercie Centrum są również przedsięwzięcia edukacyjne o charakterze zdrowotnym, literackim, kulturalno-oświatowym, prowadzi działania wspomagające szkoły i placówki oświatowe poprzez upowszechnianie dobrych praktyk, kompleksowe wspieranie szkół, współpracę z podmiotami działającymi na rzecz i w otoczeniu oświaty, m.in. bibliotekami, wydawnictwami oświatowymi, szkołami wyższymi, ODN-ami, fundacjami, instytutami badawczo-naukowymi, stowarzyszeniami.

Podsumowanie

Doskonalenie zawodowe stanowi niezbędny warunek funkcjonowania nauczycieli we współczesnym społeczeństwie. Im większe znaczenie przypisujemy edukacji, tym większą rolę odgrywają nauczyciele. Podstawą rozwoju zawodowego nauczyciela jest proces doskonalenia się i samodoskonalenia.

Wychodząc z założenia, że aby proces dydaktyczny był skuteczny i efektywny, niezbędne jest zaangażowanie wszystkich podmiotów biorących w nim udział, tj. organizatorów, prowadzących doskonalenie i uczestników szkolenia. Współczesna szkoła stoi wobec wielu nowych wyzwań, zarządzanie nowoczesną placówką wymaga doskonalenia umiejętności oraz stale aktualizowanej wiedzy, dlatego PCDZN

³⁷ Sprawozdanie z wykonania planu pracy PCDZN za rok 2005, s. 7.

niesie szkołom, przedszkolom i innym placówkom oświatowym pomoc zarówno doraźną, jak i długofalową.

Rzeczywistość XXI wieku oczekuje od szkoły i nauczycieli, że metody nauczania i uczenia się uwzględnią ogromną liczbę różnych zainteresowań oraz potrzeb i wymogów stawianych nie tylko przez jednostki, ale różne grupy społeczne działające w kraju oraz wielokulturowych społeczeństwach Europy. Ich oczekiwania i ciągła niekończąca się reforma edukacji wymaga nowych form doskonalenia nauczycieli pozwalających uzyskać im kompetencje i motywacje zaangażowania się w przemiany oświatowe.

Tam gdzie brak jest funkcjonowania ośrodków doskonalenia nauczycieli, tam samorządy mają kłopot z realizacją tego zadania. Ograniczają się one przeważnie do powierzania analizy potrzeb doskonalenia zawodowego nauczycieli dyrektorom szkół, czyli kontroli (wglądu) przez organy prowadzące przygotowanych przez dyrektorów szkół planów doskonalenia zawodowej nauczycieli, wniosków o dofinansowanie lub spotkań z dyrektorami szkół w tej sprawie. Powoduje to, że samorządy mają problem z wykorzystaniem środków na ten cel. W przypadku, gdy samorządy, szczególnie powiatowe utworzyły takie ośrodki, Braki w zakresie kształcenia nauczycieli w dotychczasowej formule wypełniają one i to z powodzeniem³⁸.

Nadal aktualne są słowa Bogdana Suchodolskiego, który pisał, że „wychowanie powinno krytycznie ukazywać współczesny stan cywilizacji i manifestujące się żywiolowo niebezpieczne tendencje rozwojowe, wskazywać na rosnące zagrożenia, mobilizować do działań mających chronić od niebezpieczeństw i klęsk mających likwidować źródła zła i konfliktów”³⁹. „Celem nowego modelu oświaty jest zatem kształcenie giętkości w myśleniu, ze szczególnym zwróceniem uwagi na twórczość. Akcent kładzie się bardziej na proces niż na produkt, a ludzie sami powinni zadbać o naukę własną, by być przygotowanymi na zmiany, które nastąpią w społeczeństwie”⁴⁰.

Rolą nauczyciela jest przygotować siebie i uczniów do świata, którego jeszcze nie ma, a który się staje. A pomocą niech służą im instytucje do tego powołane takie jak Powiatowe Centrum Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli w Puławach.

Bibliografia

Chmielewska J., *Meandry kwalifikacji nauczycielskich w kontekście reformy oświatowej* [w:] *Socjalno-kulturowe konteksty edukacji nauczycieli i pedagogów*, red. H. Kwiatkowska, T. Lewowicki, Warszawa 2003.

³⁸ B.D. Niziołek, *Rola samorządów w doskonaleniu zawodowym nauczycieli* [w:] *Wybrane aspekty wykonywania zadań oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego*, red. E. Juško, I. Wiczorek, Łódź 2016, s. 106–107.

³⁹ B. Suchodolski, *Wychowanie mimo wszystko*, Warszawa 1990, s. 233.

⁴⁰ R. Pachociński, *Oświata i praca w erze globalizacji*, Warszawa 2006, s. 85.

- Clarke L., *Zarządzanie zmianą*, Warszawa 1997.
- Czerepaniak-Walczak M., *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Toruń 1997.
- Day C., *Rozwój zawodowy nauczyciela*, Gdańsk 2004.
- Dąbrowska L., *Doskonalenie zawodowe nauczycieli*, Warszawa 2015.
- Drózka W., *Wartości i dążenia zawodowe nauczycieli w zmiennym kontekście 25-lecia [w:] O nową jakość edukacji nauczycieli*, red. J. Madalińska-Michalak, Kielce 2017.
- Duraj-Nowakowa K., *Systemologiczne inspiracje pedeutologii*, Kraków 2000.
- Green R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Warszawa 1996.
- Grondas M., Żmijski, J., *Dokumentowanie i planowanie rozwoju nauczyciela. Poradnik*, Warszawa 2005.
- Hejnicka-Bezwińska T., *O zmianach w edukacji. Konteksty, zagrożenia i możliwości*, Bydgoszcz 2000.
- Jabłoński M., *Kompetencje pracownicze w organizacji uczącej się. Metody doskonalenia i rozwoju*, Warszawa 2009.
- Janowska Z., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Warszawa 2002.
- Jarosz M., *Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińska-Szmaj, Wrocław 2001.
- Juško P., *Przegląd najważniejszych form doszkolenia zawodowego kadr nauczycielskich szkół podstawowych w latach 1945–1975. Praktyka szkół miasta Tarnowa i powiatu tarnowskiego [w:] Studia nad problematyką doskonalenia zawodowego nauczycieli w Polsce i na Słowacji w perspektywie historycznej i współczesnej*, red. E. Juško, M. Borys, P. Juško, B. Wolny, B.D. Niziołek, Tarnów–Łapczyca 2015.
- Kamińska M., *Współpraca i uczenie się nauczycieli w kulturze organizacji szkoły*, Kraków 2019.
- King A., Schneider B., *Pierwsza rewolucja globalna*, Warszawa 1992.
- Knafel K., Żłobecki, E., *Wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli*, Warszawa 1998.
- Kosiba G., *Doskonalenie i rozwój zawodowy nauczycieli wychowania fizycznego*, Kraków 2009.
- Kosiba G., *Doskonalenie zawodowe nauczycieli – kategorie, kompetencje, praktyka*, „Forum Oświatowe” 2012, nr 24/2 (47).
- Kostera M., *Zarządzanie personelem*, Warszawa 2000.
- Lisowska E., *Kondycja zawodowa nauczycieli: w poszukiwaniu skutecznej profilaktyki wypalenia zawodowego*, Kraków 2018.
- Łuka M., Witek P., Grzesiak-Witek D., *Nauczyciel a współczesne zagrożenia*, Lublin 2019.
- Niemiec J. Nauczyciele w przemianie i perspektywie [w:] *Rozwój nauczyciela w okresie transformacji*, red. W. Prokopiuk, Białystok 1998.
- Niziołek B.D., *Rola samorządów w doskonaleniu zawodowym nauczycieli [w:] Wybrane aspekty wykonywania zadań oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego*, red. E. Juško, I. Wieczorek, Łódź 2016.
- Pachociński R., *Oświata i praca w erze globalizacji*, Warszawa 2006.
- Plewka Cz., *Uwarunkowania zawodowego rozwoju nauczycieli*, Warszawa 2009.
- Sekuła Z., *Controlling personalny*, cz. I, Bydgoszcz 1999.
- Suchodolski B., *Wychowanie mimo wszystko*, Warszawa 1990.
- System doskonalenia nauczycieli – stan obecny, wady i zalety, propozycje zmian*, Warszawa 2012.
- Szempruch J., *Nauczyciel w zmieniającej się szkole. Funkcjonowanie i rozwój zawodowy*, Rzeszów 2001.
- Wiatrowski Z., *Powodzenia i niepowodzenia zawodowe*, Olecko 2002.
- Wiłkomirska A., *Doskonalenie zawodowe nauczycieli a jakość pracy nauczycieli i szkoły*, [w:] *O nową jakość edukacji nauczycieli*, red. J. Madalińska-Michalak, Warszawa 2017.
- Zahorska M., *Nauczyciele a rynek pracy [w:] Nauczyciele wobec reformy edukacji. Raport z badań*, red. E. Putkiewicz, K.E. Siellawa-Kolbowska, A. Wiłkomirska, M. Zahorska, Warszawa 1999.

Prawodawstwo

- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1510).
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 1991 r., nr 95, poz. 425 ze zm.)
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1082).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz.U. z 2006 r., nr 31, poz. 216.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz.U. z 2012 r., poz. 186).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013, poz. 369).
- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r., poz. 1591).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których zgodnie z ich statutami nie wyodrębniono podstawowych jednostek organizacyjnych (Dz.U. z 2016 r., poz. 2154).
- Rozporządzenie z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U. z 2017 r., poz. 649).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1289).
- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1551).
- Rozporządzenia MEN z dnia 26 lipca 2018 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 2200).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2009 r., nr 200, poz. 1537) (akt archiwalny).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2019 r., poz. 1045).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 890).
- Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 kwietnia 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2014 r., poz. 1041 ze zm.) (akt archiwalny).

Netografia

- Granoszewska-Babińska G., *System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganii szkół*, materiały konferencyjne, www.ore.edu.pl
- <http://www.kariera.polsl.pl/podyplomowe/materialy/Doskonalenie.pdf>
- <https://www.cen.gda.pl/sieci-wspolpracy-samokształcenia/>
- <http://oswiataiprawo.pl/porady/zespoły-nauczycielskie/>
- <http://www.kariera.polsl.pl/podyplomowe/materialy/Doskonalenie.pdf>
- https://www.cdr.gov.pl/pol/o_poznan/metodyka/formy_doskonalenia_rolnikow.pdf
- <http://www.mazovia.edu.pl/studenci/slowniczek-akademicki/>

- http://www.mikroekonomia.net/system/publication_files/818/original/16.pdf?1315218647
<https://docer.pl/doc/nvexcsn> metodologia badań naukowych – prezentacja 2016 – 17
<https://malaakademia.glogow.pl/szkolenia-kursy-warsztaty-seminaria-doradztwo-czym-sie-roznia/>
<https://salerezerwacje.pl/artykuly/konferencja-seminarium-warsztaty-szkolenie-czym-sie-roznia>
https://www.cdr.gov.pl/pol/o_poznan/metodyka/formy_doskonalenia_rolnikow.pdf <https://salerezerwacje.pl/artykuly/konferencja-seminarium-warsztaty-szkolenie-czym-sie-roznia> <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/35DA0446>
<https://www.ore.edu.pl/2018/01/o-nas/>
<http://www.ibe.edu.pl/pl/o-instytucie/misja>
<https://sjp.pwn.pl/slowniki/metodyczny.html>
<https://sjp.pwn.pl/slowniki/warsztaty.html>
<https://www.edubaza.pl> – stan na 2019 r.
Krupa B., *Doskonalenie nauczycieli jako element kształcenia ustawicznego*, <https://docplayer.pl/56570131-Doskonalenie-nauczycieli-jako-element-ksztalcenia-ustawicznego.html>
Norkowska E., *W kadrze dyrektora. Doskonalenie zawodowe nauczycieli*, „Monitor Dyrektora Szkoły”, 2018, nr 87, <https://www.monitorszkoły.pl/artykul/doskonalenie-zawodowe-nauczycieli/>
Zaleski-Ejgiert A., *Ustalenia kontrolne NIK, Kształcenie kandydatów na nauczycieli i adaptacja w szkołach*, nr 1, styczeń – luty 2018, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16481.pdf>
Zdański J., *Koncepcje kształcenia nauczycieli*, <http://jasnyhoryzont.pl/stuff/koncepcje.pdf>
Żerkowski B., *Związki zawodowe w szkole*, <https://edurada.pl/artykuly/związki-zawodowe-w-szkole/>